

Det oskrivna fyrtiotalet

Vart tog kvinnorna vägen när männen skrev fyrtiotalets litteraturhistoria? På fyrtiotalet var de många och fullt synliga: Rut Hillarp, Elsa Grave, Maria Wine och många fler. I litteraturhistorien har de alla hamnat i marginalernas väglösa land. De kvinnliga poeternas oskrivna historia är samtidigt en historia om hur synen på kön och på litterärt värde vävs samman i litteraturens kanoniseringsprocess.

...där syntes den vittra organisationens intelligenspinuppa, den baraxlade och högt uppkammade Rut Hillarp.¹

Ja, den "vittra organisation" som åsyftas i citatet härövan är Sveriges Författarförening. Raderna stod att läsa i *Morgontidningens* rapport från festvioletten när Författarföreningens 60-årsjubileum hade gått av stapeln 1953. "Intelligenspinuppan" *Rut Hillarp* var då 39 år fyllda och en etablerad författare med tre diktsamlingar och en roman bakom sig. Utöver sin litterära verksamhet hade hon sedan 1945 arbetat som gymnasielärare vid Statens Normalskola i Stockholm och var fil.lic. i litteraturhistoria. Alltsedan det litterära fyrtiotalets glansdagar hade hon också livaktigt engagerat sig i den mer utåtriktade delen av det intellektuella livet. Vid uppläsningssaftnar, offentliga debatter och vid evenemang av mer inofficiell karaktär sågs Rut Hillarp ständigt vid sidan av *Karl Vennberg*, *Erik Lindgren* och andra bemärkta medlemmar ur fyrtiotalsmodernismens innersta kretsar.

Mot denna verklighetsbakgrund är det inte omedelbart förstående vad som kunde rendera Rut Hillarp ett sådant tillmäle som "intelligenspinuppa". Lösryckt från sitt tidsammanhang ter det sig kanske mest komiskt, inget att fästa sig vid, möjligen skratta lite överseende åt. Men smakar man en stund på ordet fastnar skrattet i halsen. "Intelligenspinuppa" – ordsammansättningen framkallar bilden av en kvinna som bär intelligen- sen lika löst påhängd som en chic accessoir,

avsedd att framhäva frisynen och de bara axlarna.

Dessvärre är inte detta något enstaka exempel på kritikers och andra skribenters bemötande av Rut Hillarp och för den delen många av hennes kvinnliga generationskamrater. Sedan jag för ett par år sedan påbörjade mitt avhandlingsarbete kring Rut Hillarp och ett par andra kvinnliga fyrtiotalsmodernister – framförallt *Elsa Grave* och *Maria Wine* – har jag sett detta exempel mångfaldigas otaliga gånger, om än inte alltid lika anslående formulerat. I recensioner, reportage från uppläsningssaftnar och liknande stöter man på denna attityd så ofta att den framstår som en huvudtendens i det litterära etablissemangets bemötande av en skrivande kvinna. Denna tendens kan i mångt och mycket ses som identisk med den attityd som *Mary Ellman*, i en av feministiska litteraturforskare flitigt citerad passage, i boken *Thinking About Women* (1968) ser som utmärkande för vad hon kallar den "falliska kritiken":

Books by women are treated as though they themselves were women, and criticism embarks, at its happiest, upon an intellectual measuring of busts and hips.²

Kvinnan som avvikelse och undantag

Den könsstereotypa attityden i bemötandet av Rut Hillarps poesi och av henne själv som poet utgör således inget unikt exempel. Däremot kan det sägas att tendensen framträder tydligare och mer konsekvent i hennes

fall än i något annat. En möjlig förklaring till detta är att hon alltsedan debuten 1946 med diktsamlingen *Solens brunn* var den enda kvinnan som kontinuerligt deltog och syntes i fyrtioalisternas innersta krets. Hennes konststillhörighet gav henne automatiskt en särställning i den utomstående betraktarens ögon – som avvikare, undantag eller helt enkelt icke tillhörig. Det är emellertid intressant att notera att utanförskap inte alls är något som Rut Hillarp själv velat se som utmärkande för sin position i den fyrtioalistiska kretsen. Tvärtom så betonar hon gärna att den centrala upplevelsen för henne var en stark "vi"-känsla, en känsla av att tillhöra ett litterärt avantgarde.³ Avvikelsen, konststillhörigheten, är dock det intryck som förblir i betraktarens ögon, det som rapporteras i samtiden och reproduceras till eftervärlden i den föregivet objektiva form som litteraturhistorieskrivningen utgör.

Jag återkommer snart till litteraturhistorieskrivningen, men innan dess vill jag lyfta fram ytterligare ett tidningsklipp om Rut Hillarp som tydligt demonstrerar den närmast tvångsmässiga fokuseringen – och därmed särskiljandet – av kvinnans "avvikande" konststillhörighet på bekostnad av hennes poesi. Denna gång är begivenheten Bonniers litterära salong i Konserthuset 1949, som anordnades för att presentera den grupp författare som av förlaget förutspåddes ange stämtonen för det nästkommande decenniets litterära klimat. Den enda kvinnan som deltog var Rut Hillarp och för *Svenska Dagbladets* skribent blev åsynen av denna enda kvinna, hennes kropp och klädedräkt, helt avgörande för värderingen av den poesi hon framförde:

Kvällens enda kvinna, Rut Hillarp, fillic. och lärarinna vid statens normalskola, var klädd i rött och svart som en exotisk fjärl, och lika spröd och oförankrad var också den poesi hon läste i en mjuk och dymningsliknande rytm.

Gränsen mellan komplimang och förolämpning är här än mer svävande än i fallet med "intelligenspinuppan". Ambivalensen i yttrandet är dock av samma art. Här infinner

Rut Hillarp: *Ariel (ur Spegel under jorden, 1982)*.

sig på ett likartat vis intrycket att den poetiska förmåga kvinnan besitter är att betrakta som ett tillbehör, en accessoir. Fjärilslätt, tyngdlös – "spröd och oförankrad" – precis som hon själv.

Detta återkommande särskiljande och undantagande, som är ett framträdande drag i det samtida bemötandet av Rut Hillarp och flertalet andra kvinnliga fyrtioalstmodernister, är enligt min mening ett första steg på vägen mot det osynliggörande som i skiftande grader drabbar dem alla i den sentida litteraturhistorieskrivningen.

Vart tog kvinnorna vägen?

Det kan verka som en ödets ironi att just Rut Hillarp blivit en av de mest osynliggjorda, d v s nästan helt ställts utanför litteraturhistorieskribenternas synfält, eftersom hon då, på fyrtioalet, var en av de kvinnor som tydligast syntes och befann sig i mitten av den modernistiska rörelsens händelsecentrum. Men frågar man sig *varför* Hillarps och så många andra kvinnors insatser gått litteraturhistorikerna närmast spårlöst förbi, kan inte ett oblikt öde fylla svarsutrymmet. Vänder man blicken mot fyrtioalet och låter den dröja där ett tag, så upptäcker man snart att frågan är betydligt mer komplicerad.

I en mycket belysande kvantitativ undersökning av kvinnliga författares verksamhet i Sverige under första hälften av 1900-talet, visar litteraturforskaren *Pia Lamberth* att anta-

let kvinnliga författare på 1940-talet var rekordstort. Jämfört med 1930-talet ökade antalet debuterande kvinnliga författare med hela 66 procent. Av den sammanlagda ökningen 1900–1949 svarar fyrtiotalets debutanter för 35 procent eller närmare 500 av totalt 1370 skrivande kvinnor. Väl att märka är också att antalet väletablerade kvinnliga författare under hela tidsperioden fortsätter att öka i stadig takt. Det innebär med andra ord att det inte bara rör sig om enboks-författare – även om de dominerar just bland lyrikdebutanterna – utan om en mångfald kontinuerligt producerande författare.⁴

Den fråga som Pia Lamberth ställer sig mot bakgrund av dessa fakta är samma fråga som nästan alla feministiska litteraturforskare tvingas ställa: vart tog alla dessa kvinnor vägen när männen skulle skriva litteraturhistoria? Lite lakoniskt konstaterar hon att när *Selma Lagerlöf* och *Agnes von Krusenstjerna* dog 1940 och *Karin Boye* 1941, bortföll i ett svep nästan hälften av de kvinnor som lyckats få en plats i litteraturhistorien under de första fem decennierna av 1900-talet – således det faktum till trots att antalet kvinnliga författare mer än fördubblades under den återstående delen av fyrtiotalet.⁵

På lyrikens område är ökningen dock inte på långa vägar så remarkabel som i de olika prosagenrerna. Som Pia Lamberth påpekar är romanen under 40-talet den verkligt stora kvinnogenren.⁶ Denna relativa sanning innebär emellertid inte att kvinnliga poeter på något sätt skulle ha varit sällsynta under fyrtiotalet. Det kan man exempelvis utläsa ur *Bengt Holmqvists* antologi 40-talslyrik (1951), där kvinnorna förvisso är i minoritet men ändå väl synliga. Rut Hillarp, Elsa Grave och Maria Wine är representerade och en rad andra därtill: *Ann Margret Dahlquist-Ljungberg*, *Ingeborg Erixson*, *Ella Hillbäck*, *Martha Larsson* och *Ingrid Nyström*. Om man går vidare och tittar i några årgångar av debutantologierna *Ny Lyrik*, som utkom på Bonniers förlag under hela fyrtiotalet, kan listan utökas med ytterligare ett par namn: *Solveig Johs* och *Lena Berg*.

Frågan om vart kvinnorna tog vägen, är lika befogad som gammal som svår att till-

fredsställande besvara. I den svenska modernismforskningen har den hittills med störst tyngd diskuterats av *Gunilla Domellöf* och *Ebba Witt-Brattström* i deras respektive avhandlingar om Karin Boye och Moa Martinson. Utifrån ett överordnat konsteoretiskt perspektiv demonstrerar de båda hur den traditionella forskningen och litteraturhistorie-skrivningen uteslutande har baserat de estetiska definitionerna av modernismen på texter av manliga författare, precis som modernismens traditionslinjer i huvudsak har setts löpa mellan manliga författarskap. De kvinnliga författarskapen har, med några få undantag, i konsekvens med detta hamnat utanför synfältet, in i "modernismens döda vinkel", som Ebba Witt-Brattström så träffande uttrycker det.⁷

Domellöfs och Witt-Brattströms iakttagelser om trettio-talsmodernismen och litteraturhistorie-skrivningen kan i mångt och mycket sägas ha relevans också för fyrtiotalsmodernismen, om man till detta lägger en reservation för det avsevärt annorlunda kulturella klimat som präglade fyrtiotalet. I grov förenkling kan man säga att det litterära fyrtiotalets tidsanda låg ett världskrig fjärran från trettiotalet.

I den här artikeln vill jag emellertid koncentrera mig på frågan om vart kvinnorna tog vägen när männen skrev fyrtiotalets litteraturhistoria. Jag vill undersöka vilka kriterier och värderingsnormer som har legat till grund för den kanoniserade bilden av den period i den svenska litteraturhistorien som har ansetts markera ett för hela efterkrigstiden avgörande paradigmskifte inom litteraturen och litteraturkritiken. *Vad* och *vilka* är fyrtiotalet? Vems fyrtiotial är det ur litteraturhistorisk synvinkel mest representativa? Detta är frågor som alla på ett eller annat sätt berör kanoniseringsprocessen, frågor som handlar om *representativitet* och om synen på *litterärt värde*. Som jag hoppas kunna visa, så utgör de kvinnliga fyrtiotalsmodernisternas färder ut i de litteraturhistoriska marginalernas väglösa land en skolbokstyddlig illustration av det faktum att ingen estetisk eller kvalitativ bedömning av litterära verk någonsin kan vara "objektiv", könsneutral eller ideologiskt

obefläckad. Eller annorlunda uttryckt: inga läsningar, oavsett sammanhang och syfte, undgår att präglas av de tankemönster som det för tillfället aktuella genussystemet alstrar.

Institutionaliseringen av litterärt värde

Precis som alla andra periodiserande litteraturhistoriska beteckningar är också "fyrtiotalismen" eller "det litterära fyrtioåret" en angivelse av tidsramar för en litterär strömnings framväxt, kulmen och återgång. Detta decennietänkande, som ända sedan "åttio-" och "nittioåret" blivit en konvention i den svenska litteraturhistorieskrivningen, har med rätta kritiserats för att ge en alltför inskränkt och formaliserad bild av de litterära tidsväxlingarna. Ett slags litterärt medelvärde upprättas på grundval av en eller ett par dominerande genrer, ett antal "stora" författares verk eller en tongivande krets av författare och vad övrigt är, är – i bästa fall – "avvikelser" i förhållande till vad som ses som tidens litterära huvudströmning. Oftast faller dock det *icke tidstypiska* helt utanför synfältet och går förlorat för eftervärldens ögon.

Allt detta skulle med fog kunna sägas gälla de flesta handboksrepresentationerna av fyrtioåret, från Erik Hjalmar Linders första version i *Fem decennier av nittonhundratalet* (1966) till Delblancs och Lönnroths i *Den svenska litteraturen V* (1989).⁸ Överensstämmelserna mellan de olika versionerna och skribenterna är iögonenfallande, inte minst om man betänker de dryga tjugo år och de många enskilda forskningsinsatser om modernismens historia, som ligger mellan den förnämnda och sistnämnda versionen och rimligen borde ha vägt in och vara möjliga att avläsa.

Man kan tänka sig många möjliga orsaker till den påfallande enhetligheten. En är att fyrtiotalisterna själva i sådan stor utsträckning både blev sina egna kritiker och krönikeskrivare. Innan Karl Vennberg 1949 hördes blåsa fanfar för återgång, hade fyrtiotalismen stötts och blötts och debatterats från alla upptänkliga vinklar och vrår och bara två år senare skulle en av dess mest inflytelserika kritiker, Bengt Holmqvist, skriva den första

breda tidsöversikten i sin essä "Svensk fyrtiotalslyrik".⁹ I denna mycket nära relation mellan litteraturproduktion och litteraturkritik, mellan etablerandet av författarskap och det nästan omedelbara införlivandet av desamma i litteraturhistoriens kanon, kan man tydligt urskilja mönster från den process som litteraturforskaren Jane Tompkins har benämnt "*institutionaliseringen av litterärt värde*":

Det allmänna samförståndet, som råder inom en kultur i varje enskild tid, om vilka författare som är betydande och vilka som är mindre betydande skapar ett intryck av att sådana värdeomdömen är tydliga och självklara. Men deras självklarhet är inget naturligt faktum; det produceras konstant och upprätthålls genom kulturell aktivitet (...). Valet (...) görs aldrig i ett vacuum, utan utifrån ett bestämt perspektiv som på förhand avgör vilka litterära verk som kommer att ses som "bra".¹⁰

Överensstämmelsen mellan de olika litteraturhistoriska versionerna av vad och vilka "fyrtioåret" är, skulle, enligt min mening, även kunna ses som resultatet av en kulturellt betingad överenskommelse om vilka litterärt gestaltade erfarenheter som är mest representativa och därmed betingar det högsta estetiska värdet. Ju fler gånger de värderingar och omdömen som ingår i denna överenskommelse övertas och reproduceras, desto mindre diskutabla och mer självklara kommer de att te sig.

"40-årets kärntrupp"

Om vi nu går till den första handboksrepresentationen av det litterära fyrtioåret, som alltså står att läsa i *Fem decennier av nittonhundratalet* (1966), så finner vi snart att Erik Hjalmar Linder har ett klart besked att ge om vilka han anser tillhöra det centrala fyrtioåret. Till "40-årets kärntrupp" utnämner han följande sex lyriker, som med få eller inga undantag återkommer hos samtliga efterföljare: Karl Vennberg, Erik Lindegren, Ragnar Thoursie, Sven Alfons, Verner Aspenström och Gösta Oswald.¹¹ Som en jämförelse är det intressant att notera att denna "kärntrupp" inte alls lika tydligt hade utkristalliserats i Bengt Holm-

qvists tidigare nämnda essä "Svensk 40-talslyrik" (1951). Holmqvist tar framför allt fasta på bredden av fyrtiotalstryker och bortsett från att Karl Vennberg och Erik Lindegren betecknas som ledarfigurer, så finns ingen uttalad rangordning mellan lyrikerna. Detta sammanhänger förmodligen med Holmqvists deklarerade syn på fyrtiotalets lyriska förnyelse som ett väsentligen "kvantitativt fenomen".¹²

Desto mer anmärkningsvärd är därför den kollektiva särställning som Holmqvist tilldelar de "kvinnliga" lyrikerna:

Under 40-talet framträdde också en rad kvinnliga lyriker, som är svåra att placera inom den "snävare" ramen.

Någon närmare definition av vad som avses med den "snävare" ramen ger han inte. Karakteristiken av de enskilda lyrikerna gör inte heller sammanhanget klarare. Han finner det mest mångsidiga temperamentet hos "den både robust naiva och mörkt lidelsefulla" Elsa Grave. Ann Margret Dahlquist-Ljungbergs diktning rör sig mellan "livsångest och naturbundenhet", medan Maria Wine och Rut Hillarp båda främst är "kärlekslyriker med fint sinne för spänningen i förhållandet mellan kvinna och man". Man kunde möjligen tänka sig att den "snävare ramen" syftar på den modernistiska huvudströmningen, men också den förklaringen faller delvis bort, när Holmqvist avslutningsvis konstaterar: "Konstnärligt står samtliga på den extremt modernistiska linjen".

En likartad förbryllande omständighet finner man hos Linder, i det att han, förutom samtliga av "kärntruppens" medlemmar, även behandlar Elsa Grave i en separat artikel i sin huvudframställning av fyrtiotalet. Man frågar sig varför hon då inte inkluderas redan i den första uppräkningslistan, om hon inte borde räknas in bland "kärntruppens" medlemmar? Det svar man kan ana sig till i det följande förefaller vara mera subjektivt än sakligt välgrundat:

Skaldinnan var av en yngre årgång än 40-talsledarna och för övrigt av en öppnare och naivare sort. För henne var inte tidsmedvetenheten en eggen-

de föreställning, sin diktning såg hon säkert inte som en reflex av tidsläget.¹³

Elsa Grave och *Anna Greta Wide* är de enda kvinnliga lyriker, som förekommer i Linders fyrtiotalskapitel, om man bortser från att Maria Wine av en uppmärksam läsare kan återfinnas som konstföremål – som en byst på en bild från skulptören *Arne Jones'* ateljé. Vad *Anna Greta Wide* beträffar, så placeras hon i avsnittet "Lyriska outsiders", där Linder ser hennes lyrik sväva som "en ljus, virtuost vibrerande violinton (...) över 40-talets kärvt kaotiska ordmassor".¹⁴

I den av *Lars-Olof Franzén* redigerade essä-antologin *40-talsförfattare*, som utkom året innan fyrtiotalsdelen av *Fem decennier av nittonhundratalet*, finns alla "kärntruppens" lyriker samt Elsa Grave representerade. Franzén deklarerar i förordet att urvalet är personligt, att fler författare borde ha varit med om utrymmet varit större. Med Linders beskrivning av Elsa Grave i minnet, kan det vara intressant att dröja ett ögonblick vid den essä i Franzéns antologi som behandlar hennes författarskap.

Skribenten *Bengt Höglund* konstaterar att Grave kronologiskt hör hemma bland fyrtiotalisterna, men ställer sig sedan frågan om hon på litterära grunder kan tillskrivas samma hemmahörighet. Han framhåller att det "vanliga svaret på en sådan fråga är ett stort nej och ett litet ja". Det lilla ja:et berättigas av att Grave i formell bemärkelse skriver fyrtiotalistiskt, av hennes radikala "närmande av poesin till 'musik, dans och måleri' och framförallt i kraft av en höggradig s.k. obergriplighet". I idémässigt avseende halkar hon dock utanför ramen:

Däremot placeras hon, enligt samma allmänna uppfattning, utanför fyrtiotalismen därför att hon saknar intresse för den nya världsbilden, den häftiga idédebatten.¹⁵

Man kan inte låta bli att undra vem eller vilka som auktoriserar den återopade "allmänna" uppfattningen om att Elsa Grave skulle ha saknat intresse för tidens idédebatt. Men eftersom Höglund och Linder på denna punkt uttrycker nästan identiska åsikter, så

torde de väl ha fog för sig...? Hur det än må vara med den saken, så står det klart att *tidsmedvetenheten* och det därmed sammanhängande intresset för *tidsituationen*, som båda skribenterna hävdar att Grave saknar, är ett par av de viktigaste kriterierna för *vad* fyrtio-talet är. Jag återkommer snart till denna min andra huvudfråga, men först en hastig överblick av de svar som de övriga handböckerna ger på frågan om *vilka* som etablerar fyrtio-talet.

Gunnar Brandell anger uttryckligen i sin presentation av fyrtio-talet i *Svensk litteratur 1900-1950*¹⁶ att han bara avser att behandla de lyriker "som uppfattades som de mest representativa då rörelsen kulminerade omkring 1950".¹⁷ Brandell verkar inte se det som nödvändigt att redovisa av vem eller vilka dessa diktare "uppfattades" som de mest "representativa", vilket ger anledning att tro att det rör sig om densamma diffusa "allmänna uppfattning", som vi såg Bengt Höglund återopa. Bland de "representativa" fyrtio-talisterna saknas hos Brandell bara Gösta Oswald (denne presenteras istället bland prosaisterna) från den av Linder utnämnda "kärntruppen". Av de kvinnliga lyrikerna nämns dock inte en enda, inte ens i förbigående. Brandell tillägger emellertid en, för detta sammanhang mycket viktig, reservation för sitt urval: "En kommande forskning om avantgardismen stora genombrott på bokmarknaden kan inte stanna vid dessa namn".¹⁸

I Nils Åke Sjöstedts avsnitt om fyrtio-talet i *Epoker och diktare 2* kan dock inga förändringar registreras, förutom att Gösta Oswald och Elsa Grave åter är på plats.¹⁹ Den senare påannonseras med den odefinierade kollektivbeteckningen "kvinnlig": "Främst bland fyrtio-talets kvinnliga lyriker bör Elsa Grave nämnas".²⁰

Den tio år senare utkomna *Litteraturens historia i Sverige* uppvisar inte heller några förändringar, förutom att Gösta Oswald precis som hos Brandell främst behandlas som prosaist.²¹ Väl att märka är att Elsa Grave här, tillsammans med Axel Liffner, nämns som en av de "centrala" fyrtio-talspoeterna. Båda författarskapen presenteras dock bokstavligen i marginalen, i en gemensam bildtextruta.²²

"Rutifierings"-tendens

"Rutifierings"-tendensen verkar nära nog ha satts i system i Delblancs och Lönnroths *Den svenska litteraturen V* (1989).²³ De två kvinnor som nämns inom ramen för det 40 sidor långa avsnitt som behandlar fyrtio-talet, Anna Greta Wide och Elsa Grave, återfinns i notisrutor, tydligt typografiskt avgränsade från löptexten likt "överkurs"-rutor i skolböcker. De inledande raderna till avsnittet om Anna Greta Wide, skrivet av Sven Delblanc, sticker dock ut från det omgivande sammanhanget genom sin tydligt polemiska ton:

En betydande kvinnlig lyriker, som negligeras av det litterära etablissemanget och först efter döden uppmärksammas... Det låter som en legend ur den litterära feminismens martyrologium, men Anna Greta Wides position och och eftermäle bestämdes ej av hennes kön – hon blev ett offer för litteraturpolitiska konjunkturen.²⁴

Den "litterära feminismens martyrologium"? Förmodligen är det den feministiska litteraturforskningens insatser och metoder som är tänkta att träffas av denna karakteristik. Man frågar sig om den existerande och kanoniserade litteraturhistorieskrivningen, i så fall, bör karakteriseras som ett den litterära machismens pantheon? Det viktiga är emellertid inte att här returnera polemiken, utan att lägga märke till de konsekvenser som Delblancs stilgrepp får för framställningen. Den litteraturhistoriska handboksartikeln har genom detta plötsligt förvandlats till något den inte borde vara – till debattinlägg, till försvarstal för en patriarkal litteraturhistorietradition som ser sig hotad och ifrågasatt. Men frågan är om den läsare som inte själv är "litterär feminist" alls uppfattar hur den polemiska tonen överröstar den föregivet seriösa ambitionen. Den mer "typiska" läsaren av ett litteraturhistoriskt uppslagsverk, hon eller han som "bara" råkar vara allmänt litteraturintresserad eller en ung student i litteraturvetenskap? Det mest troliga är tyvärr att en sådan läsare, utan att märka den försätliga polemiken, ändå riskerar att ta kontentan av resonemang för gott: en diktares position i sin samtid eller eftermäle i littera-

turhistorien har inget att göra med konststillhörighet. Det är istället en fråga om "litteraturpolitiska konjunkturen", vilka utges för att vara helt könsneutrala fenomen.

Den "litteraturpolitiska konjunktur" som Delblanc i detta sammanhang åsyftar är således det stora modernistiska genombrottet på fyrtioalet. Att Anna Greta Wide med sin mer traditionellt utformade lyrik emellanåt blev åsidosatt i sin modernistiskt dominerade samtid, är väl ett rimligt antagande. Det kan dock vara på sin plats att erinra om att Anna Greta Wide, som jag tidigare nämnt, finns representerad med dikter i både 1947 års och 1951 års upplaga av antologin *40-talslyrik* vilket visar att hon av sin samtid ingalunda var helt förbisedd. Att "konjunkturen" skulle ha varit avgörande för hennes litteraturhistoriska eftermäle är även det en sanning med modifieringar. Hos Erik Hjalmar Linder var hon precis som här hos Delblanc/ Lönnroth den enda kvinnliga lyriker som vid sidan om Elsa Grave nämns inom ramen för fyrtiotalskapitlet. Den "litteraturpolitiska konjunkturen" verkar alltså – vad än den kan ha inneburit för den samtida uppmärksamheten – ha slagit betydligt hårdare mot en rad tveklöst modernistiska fyrtiotalslyriker vars gemensamma nämnare just är att de är kvinnor. Tydliga åskådningsexempel på detta erbjuder inte minst *Den Svenska Litteraturen*. Beväpnar man sig med tålmod så kan man här finna ytterligare några svar på vart kvinnorna tog vägen.

Bläddrar man tillbaka, i del V till trettioalskapitlet och till avsnittet "Lundkvist, Martinson, Ekelöf", kan man även finna Maria Wine representerad på bild och hennes författarskap presenterat i en rapsodisk bildtext som inleds på följande vis:

Maria Wine ter sig som den segrande modernismens sköna skyddsgudinna framför en målning av Esaias Thorén: Halmstadsgruppen betydde mycket för diktare som Artur Lundkvist och Erik Lindegren.²⁵

Huruvida Halmstadsgruppen betydde något för Maria Wine själv framgår inte. Inplacementen av Wines författarskap i trettioalskapitlet framstår som desto märkligare, som

hennes egen diktning uppges vara präglad av "fyrtioalets diktning". Bläddrar man ännu längre och vidare in i del VI av *Den svenska litteraturen* (1990) kan man också återfinna Rut Hillarp under kapitelrubriken "Kvinnokamp och kvinnolitteratur". Även här sker presentationen i bildtextform och även här kan man notera uppgiften att författarinnans diktspråk är präglad av "fyrtioalets diktning".²⁶ För den riktigt skarpsynta läsaren är det också i denna del VI möjligt att snubbla över Ann Margret Dahlquist-Ljungbergs namn i en bildtext i avsnittet med den betecknande rubriken "Poeten dold i bilden"²⁷ samt i en "överkurs"-ruta om science fiction i kapitlet "Det populära kretsloppet – trivialmyter och medieunderhållning efter 1920".²⁸ Genom denna "rutifiering" och reducering till notiser i bildtextform har man automatiskt lyckats avföra alla kvinnliga fyrtiotalslyriker, utan att förklaringar synes nödvändiga, från den löpande framställningen och från sitt tidsammanhang – ut i litteraturhistoriens marginaler.

"Införståddhetens" perspektiv

Det mönster för framställningen av den lyriska fyrtiotalsmodernismen som Erik Hjalmar Linder etablerade redan 1966 i *Fem decennier av nittonhundratalet* är, som vi sett, förvånande konstant i hela den efterföljande handbokslitteraturen: två omfattande presentationer av de båda förgrundsgestalterna Erik Lindegren och Karl Vennberg, följda av mindre artiklar om de yngre männen i "kärntruppen", separata eller under gemensamma rubriker. Därefter följer, i förekommande fall, Elsa Grave, ofta presenterad med en gardering från skribentens sida om hon inte riktigt hör till eller helt sonika med den odefinierade beteckningen "kvinnlig" lyriker.

Om man nu övergår till att granska frågan om vad fyrtioalet ansågs vara, så synes samma consensus råda. Samtliga handboksskribenter tar upp den reservation som redan i samtiden anfördes mot förekomsten av en regelrätt fyrtiotalistisk skolbildning med gemensamma stil- och idésträvanden etc. Men de urvalskriterier som tillämpas förefaller lik-

väl vara baserade uteslutande på dylika gemensamma nämnare. Och som vi har sett i fallet Elsa Grave brukas dessa kriterier aktivt för ett hierarkiskt inplacering av lyriker som mer eller mindre "fyrtiotalistiska".

Linders framställning ser ut att ha blivit mönsterbildande också vad gäller beskrivningen av fyrtiotalets bakgrund och dess estetiska och idémässiga förutsättningar. Tyngdpunkterna och huvuddragen återkommer med smärre eller obetydliga modifikationer i handbok efter handbok. Detta ihärdiga reproducerande av historien från ett vad man skulle kunna benämna "införståddhetens" perspektiv gör, att den bild som presenteras av fyrtiotalet i slutändan inte bara framstår som självklar, utan också som den *enda möjliga*.²⁹

Linder, som för övrigt har den fylligaste och mest nyanserade bakgrundsteckningen, intar givetvis en särställning just därför att han är den förste att skriva fyrtiotalets litteraturhistoria. Kanske är det också p g a detta som han vid en jämförelse verkar mer föreslående än påstående i sitt inringande av ett fyrtiotalistiskt allmångods. Man kan härvidlag också minnas Brandells försiktigt tillagda reservation, om att den kommande forskningen skulle kunna tänkas förändra bilden av "avantgardismens stora genombrott". Men så har synbarligen icke skett.

Den rätta tidsandan

Eftersom avvikelserna från Linder är så få, ämnar jag inte här gå in på de enskilda framställningarna, utan kommer bara att kortfattat redogöra för vad som allmänt – och i Linders efterföljd – har kommit att ses som huvudpunkterna i begreppet fyrtiotalism. Om man börjar med själva termen, fyrtiotalism, så härrör den från tidskriften *40-TAL*, som under sina utgivningsår 1944-1947 kom att fylla funktionen av språkrör och debattforum för den yngre författargenerationen. I fyrtiotalis- eller 40-TALslyriken i sin tur urskiljer Linder förutom "den starka dragningen till modernistisk formgivning" följande huvuddrag, som likaledes är de gemensam-

ma nämnarna för medlemmarna i "kärntruppen":

...en protestberedskap gentemot gällande ideologier och "existentiell" inriktning i valet av motiv och symboler. Det esoteriska hos Gunnar Ekelöf och Artur Lundkvist hade påverkat hela gruppen och den internationella orienteringen var god. Man var väl beläst i engelsk lyrik, särskilt i TS Eliot.³⁰

Formuleringarna varierar något mellan de olika skribenterna, men i stort sett ansluter de sig alla till Linders förslag. Främst bland de idémässiga huvuddragen sätts genomgående *tidsmedvetenheten*, det ideologikritiska förhållningssätt som hos Linder omtalas som "en protestberedskap mot gällande ideologier" – ett nejsägande till alla "frälsningsläror" (kristendom, kommunism, fascism, humanism, psykoanalys) som mot bakgrund av andra världskriget syntes ha förverkat all trovärdighet. *Tidsituationen* alstrade en djup pessimism; en *tidsanda* som gjorde Ängest till ett nyckelord i den starkt intellektualiserade litterära debatten.

Overlag framhävs de många livliga och segslitna debatterna som en av de viktigaste orsakerna till det snabba och breda genombrottet för fyrtiotalismodernismen. Pessimism, obegriplighet och oanständighet var rubrikerna för de mest beryktade debatterna. Till de formella särdragen i fyrtiotalislyriken räknas de djärva formexperimenten, bl a med anknytning till musikalisk kompositionsteknik, en invecklad allusionsteknik à la Eliot och ett synnerligen flitigt bruk av metaforer, alltsammans för vilket Erik Lindegrens *mannen utan väg* (1942) blir det tidigaste och mest stillbildande exemplet.

En för sammanhanget väsentlig sak att notera är, att den "existentiella" inriktningen som reflekteras i valet av motiv och symboler och som överallt nämns som utmärkande för de fyrtiotalistiska diktarna, även anses innebära "ett motsvarande avståndstagande från det alltför subjektiva, tillfälliga och privata".³¹ Dikten skulle sikta mot det universella och allmångiltiga; något "sällskapsnöje" var den minsann inte, som det heter i en av handboksskribenterna flitigt citerad formulering av *Stig Dagerman*.³²

Alternativ litteraturhistoria förändrar inte helhetsbilden

Innan jag övergår till att summera mina iakttagelser, vill jag ägna några raders uppmärksamhet åt de alternativa litteraturhistorie-skrivningsprojekten *Författarnas litteraturhistoria* och *Kvinnornas litteraturhistoria*, för att se om de på något sätt förändrar eller kompletterar den bild av fyrtioalet som de traditionella handböckerna ger. Någon direkt jämförelse låter sig inte göras, eftersom varken "författarna" eller "kvinnorna" har någon vetenskaplig ambition eller kronologiskt heltäckande uppläggning. Tvärtom betonas det i båda fallen att man eftersträvat subjektiva och personligt utformade essäer. *Författarnas litteraturhistoria* har dessutom den deklarerade avgränsningen att endast behandla döda författare.

I den tredje delen av *Författarnas litteraturhistoria* återfinns tre bidrag om fyrtiotalslyrik.³³ En översiktssessä av *Bengt Hallgren* samt två Lindegren-porträtt av *Erik Beckman* respektive *Lars Forssell*. Den förstnämnda essän, "Romantikens eko i svensk 40-talspoesi", avviker från den allmänna bilden i det att den lägger tonvikten vid den historiska kontinuiteten snarare än vid det tidstypiska. I fyrtiotalsmodernismen ser Bengt Hallgren följaktligen ett fullföljande av den svenska romantiska traditionen: "Endast romantikförtrogna slipper in: Lindegren och Vennberg, Sven Alfons och Ragnar Thoursie, Gösta Oswald och Elsa Grave. Några få till."³⁴

I *Kvinnornas litteraturhistoria del 2/1900-talet* presenteras Maria Wine och Elsa Grave i varsin essä av *Eva Bruno* respektive *Jenny Ljung-hill*.³⁵ Båda essäerna ansluter sig till volymens övergripande syfte såtillvida som de lyfter fram den identitetsproblematik som författarnas texter behandlar, snarare än det litteraturhistoriska sammanhang som de skriver in sig i.³⁶ Sedda som bidrag till litteraturhistorie-skrivningen om 40-talet och 40-talsförfattarna, blir essäernas största förtjänst att de utan garderingar lyfter fram självständigheten och angelägenheten i både Wines och Graves författarskap. Helhetsbilden av decenniet förändrar de däremot inte. Där skulle de

kunna sägas fylla samma modesta funktion som *Kvinnornas litteraturhistoria* gör i förhållande till *Författarnas litteraturhistoria*, enligt förlagsinformationen: "Ett komplement eller en sidobelysning till de övriga böckerna i serien."³⁷

Den stora tystnaden

Sammanfattningsvis är det lätt att konstatera att det litterära fyrtioalet, sådant det ter sig i den befintliga litteraturhistorie-skrivningen, framstår som ett de stora manliga diktarnas decennium. Min genomgång av handboks-litteraturen visar att det närmast är en underdrift att tala om en marginalisering av kvinnliga lyriker. Om det inte hade varit för att det hos Bengt Holmqvist dyker upp "en rad kvinnliga lyriker, som är svåra att placera inom den snävare ramen", hade det varit nära till hands att tro att Elsa Grave var den enda icke-manliga fyrtiotalsmodernisten av betydelse. Så var nu inte i verkligheten fallet. I litteraturhistorie-skrivningen gallras emellertid alla de av Holmqvist namngivna kvinnorna bort redan hos Linder (där dock både Rut Hillarp, Maria Wine och Ann Margret Dahlquist-Ljungberg återfinns i det finstilla, i avsnittet för biografiska upplysningar, längst bak i boken). Undantaget är Elsa Grave. Hon finns med hos Linder och klarar sig också i fortsättningen med ett nödropp kvar i ytterkanterna av den "snävare ramen" för vad som betraktas som fyrtiotalistiskt. De övriga kvinnorna dyker endast sporadiskt upp som en anonym jämförelsegrupp av "kvinnlige lyriker", bland vilka Grave sätts främst. Eller också, som fallet är i Delblancs och Lönnroths nya litteraturhistoria, återfinns de på ett sådant betryggande avstånd från huvudframställningen att man endast med slumpens eller en hängiven sträckläsnings hjälp kan hitta dem. Så säg vi exempelvis Rut Hillarp och Ann Margret Dahlquist-Ljungberg placeras i varsin bildtextruta en hel volym efter den som behandlar fyrtioalet.

Man kunde kanske låta sig nöja med att förklara den stora tystnaden, som omger alla kvinnliga fyrtiotalsmodernister utom Elsa Grave, med att handboksskribenterna be-

dömt dem som mindre betydelsefulla och representativa för tidens modernistiska huvudströmning. Men en sådan förklaring räcker inte för att motivera den kollektiva marginaliseringen av en diffus mängd "kvinnliga lyriker", som t ex hos Holmquist. Då inget i framställningen för övrigt talar för att kvinnorna skulle utgöra någon särskild grupp-bildning under fyrtiotalet, är det åtminstone svårt att tro att det "kvinnliga" epitetet skulle avse att beteckna några gemensamma motiviska eller formella särdrag, som skulle skilja dem från samtliga "manliga" generationskamrater.

Avläst som en tidsanknuten litterär klassificering, framstår det "kvinnliga" således som mer eller mindre intetsägande. Men i och med att den gemensamma könstillhörigheten omvandlas till eller förutsätts utgöra en välmotiverad litterär indelningsgrund, så kan inte heller det "kvinnliga" epitetet enkelt avläsas som en könsbestämning av diktarna. Insatt i sitt sammanhang, den litteraturhistoriska texten, så får epitetet en litterärt värderande konnotation. Innehållet i de värderingar som på detta vis knyts till det "kvinnliga" förblir oklara, men konsekvenserna är fullt synliga och tydliga: de lyriker som betecknas som "kvinnliga" sätts samtliga på undantag, placeras ut i litteraturhistoriens marginaler eller uppslukas helt av den intilliggande tystnaden.

Icke-representativa erfarenheter

Mot bakgrund av detta blir frågan om "representativiteten" särskilt intressant – och i vidare bemärkelse: frågan om kanoniseringsprocessen. Om mina antaganden är riktiga, så finns det skäl att misstänka att kvinnorna redan på förhand genom sin genustillhörighet, d v s genom sin sociala och kulturella status, diskvalificerat sig för en plats i fyrtiotalets litteraturhistoria. De erfarenheter som gestaltas i deras verk kommer automatiskt att betraktas som icke-representativa och skuffas ut i det litterära fältets periferi, där de jämförs och avläses mot varandra snarare än mot bakgrund av sitt tidssammanhang. Den tidsanda, som är ett av de mest frekventa nyckel-

orden för den fyrtiotalistiska hållningen, ses betecknande nog aldrig företrädd av – och sänts lika sällan i förbindelse med – någon av de kvinnliga modernisternas verk. Den enda gången som tidsandan nämns i anslutning till en kvinnlig författare, som fallet var med Elsa Grave, så är det på g a hennes förmenta ointresse för densamma.

Det könsneutrala skrivsättet som undantagslöst tillämpas i presentationen av de representativa poeterna, Erik Lindegren, Karl Vennberg m fl, kan sägas maskera betydelsen av den manliga dominansen, som istället framträder som en i det outsagda närvarande norm när alla icke-manliga diktare utan förklaring särbetecknas som "kvinnliga" – om de överhuvudtaget nämns. Det vore därför en missvisande förenkling att tolka tystnaden, som omger majoriteten av de kvinnliga fyrtiotalsmodernisternas verk, som ett bevis på att de befunnits vara mindre representativa, mindre fyrtiotalistiska eller helt enkelt inte kvalitativt hållit mättet, inte varit tillräckligt "bra" för att kunna försvara en plats i litteraturhistorien. Alla sådana förklaringar förutsätter *att* de från början, ur litteraturhistorikerns synvinkel, har inbegripits i bilden, räknats in på lika villkor som sina manliga generationskamrater och att de därpå vägts och befunnits för lätta, aparta eller osjälvständiga. Jag menar att det finns skäl att fråga sig *om* den litteraturhistoriska beteckningen fyrtiotalslyrik, som den för snart fem decennier sedan etablerades och alltsedan dess kritiklöst har traderats, någonsin har varit avsedd att inbegripa modernister av båda könen eller om den underförstått och redan från början mest har varit avsedd att beteckna den modernistiska strömning som fyrtiotalets manliga diktare företrädde.

Ett pantheon för den litterära machismen?

Utifrån de iakttagelser jag här har presenterat, kan det förefalla frestande att återta den tanke jag snuddade vid tidigare om att – med en travesti på Sven Delblancs yttrande om "den litterära feminismens martyrologium" – beskriva den existerande litteraturhistorien

som ett pantheon för den litterära machismen. Mera konstruktivt torde det dock vara att ställa polemiken åt sidan och helt enkelt konstatera att fyrtiotalmodernismen ännu är ett (bland så många andra) minst till hälften oskrivet kapitel i den svenska litteraturhistorien. Den oskrivna historien om fyrtiotalet är inte bara kvinnornas, men än så länge återfinns de flesta av dem där – i tystnaden, men knappast bland de tystade. I likhet med många av sina manliga generationskamrater är flera av dem ännu synnerligen levande och verksamma som författare: Rut Hillarp, Maria Wine, Elsa Grave och Ann Margret Dahlquist-Ljungberg är alla värtaliga exempel för den saken. Att skriva in deras författarskap i det fyrtiotal där de har sina rötter, kommer därför knappast att ge några bidrag till "den litterära feminismens martyrologium". Däremot är jag övertygad om att det skulle leda till en revidering och en nyanseering av den hittillsvarande litteraturhistorie-skrivningens bild av det litterära fyrtiotalet.

Gott hopp om förändring

Att döma av det resultat som hittills under 1993 redovisats av pionjärprojektet *Nordisk kvinnolitteraturhistoria*, så finns det gott hopp om att den skeva historieåtergivning som hittills dominerat inte minst den svenska modernismens litteraturhistoria gradvis kommer att avklädas i sin ofullständighet och belysas ur nya perspektiv. Åtskilliga år och forskningsinsatser torde dock återstå innan en sådan förändring har hunnit sätta varaktiga spår i skolornas och universitetens litteraturundervisning. Tyngden av den traditionella litteraturhistorie-skrivningens samlade verk kommer ännu lång tid framöver att vara svår att komma förbi i både materiell och intellektuell bemärkelse. Åtskilliga forskarstudenter som, i likhet med mig och många före mig, råkat intressera sig för någon eller några till synes bortglömda eller "mindre betydande" författare kommer att finna sig stående inför dessa travar av hallstämplade värdeomdömen om de verk och författare som räknas till De Betydande. Om och om igen kommer frågan om vart kvinnorna tog

vägen att virvla upp med bokdammet. Och frågan i sig saknar inte relevans bara för att den ställts förut. Tvärtom, så kan den – för den frågeställare som satt sig i sinnet att få den besvarad – leda fram till en veritabel grundkurs om hur synen på kön och synen på litterärt värde kontinuerligt vävts samman i litteraturens kanoniseringsprocess. Och sådana kurser torde det dröja åtskilliga år innan vi får se i den litteraturvetenskapliga grundutbildningens ordinarie kursprogram.

NOTER

- ¹ *Morgontidningen* 23/6 1953.
- ² Mary Ellman, *Thinking About Women*, 1968. Här citerat efter Toril Moi, *Sexual/Textual Politics*, 1985, s 33.
- ³ Se t ex Marie Silkeberg, Magnus William Olsson, "Modernismens kvinnor. Kvinnornas modernism. Rut Hillarp / Ett porträtt." i *Aftonbladet / Kultur* 1992:16.
- ⁴ Pia Lamberth, "Som ensam fyra i natten? En främst kvantitativ undersökning av kvinnliga författares aktivitet 1900-1949", *Tidskrift för litteraturvetenskap* 1991:3, s 32.
- ⁵ *Ibid.* s 34 f.
- ⁶ *Ibid.* s 39.
- ⁷ Ebba Witt-Brattström, *Moa Martinson. Skrift och drift i trettiotalet*, 1988, ss 91, 101 ff. Gunilla Domellöfs avhandling heter *I oss är en mångfald levande. Karin Boye som kritiker och prosamodernist*, 1986.
- ⁸ Eftersom det i detta sammanhang endast finns möjlighet att behandla huvuddrag och huvudtendenser, har jag valt att endast behandla verk av handboks-karaktär. Dessa är, förutom de redan nämnda verken av Delblanc/Lönnroth och Linder: Gunnar Brandells *Svensk litteratur 1900-1950* (1967), Lennart Breitholz' *Epoker och diktare* (1972), Algulins och Olssons *Litteraturens historia i Sverige* (1987), L-O Franzéns *40-talsförfattare* (1965), Ardelius' och Rydströms *Författarnas litteraturhistoria 3* (1978) samt Holmqvists och Witt-Brattströms *Kvinnornas litteraturhistoria 2* (1983).
- ⁹ Karl Vennberg, "Den fyrtiotalistiska lyrikens återtag" i *Utsikt* 1949:4. Bengt Holmqvist, "Svensk 40-talslyrik" (1951) i *40-talsförfattare*, red L-O Franzén, 1965.
- ¹⁰ Jane Tompkins, *Sensational Designs. The Cultural Work of American Fiction 1790-1860*, 1985, s 193. Min övers.
- ¹¹ Erik Hjalmar Linder, *Fem decennier av nittonhundratalet* s 819.
- ¹² Bengt Holmqvist, "Svensk 40-talslyrik" s 47.
- ¹³ *Fem decennier av nittonhundratalet* s 185.
- ¹⁴ *Ibid.* s 908.
- ¹⁵ Lars-Olof Franzén, *40-talsförfattare* s 185.
- ¹⁶ Gunnar Brandell, *Svensk litteratur 1900-1950* (1967, 2:a uppl).
- ¹⁷ *Ibid.* s 354.
- ¹⁸ *Ibid.*

- ¹⁹ Nils-Åke Sjöstedt, *Epoker och diktare 2* (red L. Breitholz, 1977, 2:a uppl.).
- ²⁰ *Ibid.*, s 586.
- ²¹ *Litteraturens historia i Sverige* (red Algulin och Olsson, 1987).
- ²² *Ibid.*, s 484.
- ²³ Den av Sven Delblanc och Lars Lönnroth redigerade litteraturhistorien, *Den svenska litteraturen*, har ända sedan utgivningsstarten 1987 orsakat många debatter. Framförallt från feministiska litteraturforskare har kritiken varit stark mot det sätt på vilket kvinnliga författarskap så påfallande ofta särbehandlas och marginaliseras från de litterära huvudströmningarna. Om detta och om "rutifierings"-tendensen skriver t ex Maria Bergom-Larsson i artikeln "Kvinnorna som gubbarna glömde. Ett tillägg till patriarkatets litteraturhistoria", *Aftonbladet/Kultur* 1991:9.
- ²⁴ *Ibid.*, s 232.
- ²⁵ *Ibid.*, s 183.
- ²⁶ *Den svenska litteraturen del IV*, s 172.
- ²⁷ *Ibid.*, s 68.
- ²⁸ *Ibid.*, s 250 f.
- ²⁹ Jfr Tompkins 1985, s. 193.
- ³⁰ *40-TAL*, s 819.
- ³¹ *Den svenska litteraturen V*, s. 223.
- ³² Se Stig Dagerman, "Diktaren och samvetet" i *40-TAL* 1945:6: "Är dikt ett sällskapsnöje, då vill jag med svärta fot gå ut i skymningen och göra mej till vän med ormarna och den lilla grå ökenrättan."
- ³³ *Författarnas litteraturhistoria* (red Lars Ardelius och Gunnar Rydström, 1978).
- ³⁴ *Ibid.*, s 334.
- ³⁵ *Kvinnornas litteraturhistoria del 2/1900-talet* (red Ingrid Holmquist och Ebba Witt-Brattström, 1983).
- ³⁶ Jfr Holmquists och Witt-Brattströms förord, s. 8: "Det som framförallt förenar författarinnorna i den här volymen är en återkommande identitetsproblematik. Ofta handlar det om att genom själva skrivandet komma underfund om vem man är, ställa frågan: finns det ett skapande kvinnligt jag?"
- ³⁷ Se omslagsflik till *Kvinnornas litteraturhistoria del 1*, 1981.

LITTERATUR

- Bergom-Larsson, Maria, "Kvinnorna som gubbarna glömde. Ett tillägg till patriarkatets litteraturhistoria", *Aftonbladet/Kultur* 1991:9.
- Dagerman, Stig, "Diktaren och samvetet", *40-TAL* 1945:6.
- Den svenska litteraturen V-VI*, red Sven Delblanc och Lars Lönnroth, Stockholm, 1989-1990.
- Domellöf, Gunilla, *I oss är en mångfald levande. Karin Boye som kritiker och prosamodernist*, ak avh Umeå, 1986.
- Epoker och diktare 2*, red Lennart Breitholz, 2 uppl., Stockholm, 1977.
- 40-talsförfattare*, red. L-O Franzén, Stockholm, 1965.
- 40-talslyrik*, red. Bengt Holmqvist, Stockholm, 1951.
- Författarnas litteraturhistoria 3*, red Lars Ardelius och Gunnar Rydström, Stockholm, 1978.

Kvinnornas litteraturhistoria 1, red Marie-Louise Ramnefalk och Anna Westberg, Stockholm, 1981.

Kvinnornas litteraturhistoria 2, red Ingrid Holmquist och Ebba Witt-Brattström, Stockholm, 1983.

Lamberth, Pia, "Som ensamma lyra i natten? En främst kvantitativ undersökning av kvinnliga författares aktivitet 1900-1949", *Tidskrift för litteraturvetenskap* 1991:3.

Linder, Erik Hjalmar, *Fem decennier av nittonhundratalet*, Stockholm, 1966.

Ny Lyrik, Stockholm, 1940-1949.

Tompkins, Jane, *Sensational Designs. The Cultural Work of American Fiction 1790-1860*, New York och Oxford, 1985.

Vennberg, Karl, "Den fyrtioalistiska lyrikens återtag", *Utsikt* 1949:4.

Witt-Brattström, Ebba, *Moa Martinson. Skrift och drift i trettio-talet*, ak avh Stockholm, 1988.

SUMMARY

The 1940s meant a general breakthrough for literary modernism in Sweden. Especially in the field of poetry one can observe modernism moving rapidly from being an avantgarde to become a part of the established literary scene. The poets of the young generation became their own critics as well as their own historiographers. Since then, the modernist movement of the forties has been regarded as an extraordinary important period in the history of Swedish literature. The written history of the forties, however, is mainly the history of the great male poets. In this article focus is set on the still unwritten part of this chapter of literary history. In the forties the women poets were many and fully visible: Rut Hillarp, Elsa Grave, Maria Wine and many others. With Ruth Hillarp as main example this article demonstrates how the history of the female poets of the decade also is possible to read as a story about how the understanding of gender and the understanding of literary value constantly is blended together in the process of literary canonization.

Annelie Bränström
Institutionen för litteraturvetenskap
Umeå universitet
901 87 Umeå